

(«Unudulmazlar» silsiləsindən)

SƏRDAR ƏSƏD - SEVGİDƏN İNTİHARA

Vaqif YUSİFLİ,
filologiya elmləri doktoru

Onda hələ 1971-ci ilin 17 noyabr günüyüdü. Ölümünə-intiharına 4 il - qalırdı. Gecə, hamı yatandan sonra, üzündə qəm nişanəsi belə bir yaddaş yazdı: «Özüm olmadığım təqdirdə mənim arxivim Məmməd Araz, Ələkbər Salahzadə, İsa İsmayılzadənin diqqətli qayğısı ilə açıla bilər. Sərdar Əsəd. 17.XII».

Bu «yaddaş»dan kimsə xəbər tutmayacaqdı. 1975-ci ilin 29 iyununda Azərbaycanın istedadlı şairlərindən biri Sərdar Əsəd intihar edəcəkdə. Sonra bu «yaddaş» da son şeirləri arasından üzə çıxacaqdı. İlk baxışda bu «yaddaş» heç nədən xəbər vermir. Elə düşünə bilərsən ki, ömrün-günün hardasa qırılacağı qorxusu ilə yazılıb. Amma «yaddaş»ın sonundakı tarixi gördükdə dəhşətə gəlirsən. Deməli, Sərdar Əsəd o gözəl şair, ən gözəl şeirlərini, poemalarını yazdığı illərdə ÖLÜM haqqında fikirləşmiş, artıq onun zəruri, qaçılmaz olduğunu görmüş.

Budur, Sərdar Əsəd iki şeir kitabı - «Yanan memar» və «İllər ayrısı», bir də ölümündən sonra «Ədəbiyyat qəzeti» və «İlham» qəzetlərində çap edilən şeirləri ilə üz-üzə dayanmışam. Bircə-bircə o şeirləri oxuyuram və hər misraya sərraf gözüylə baxıram. Görüm bu misralardan onun intiharından xəbər verən mişralar varmı?

Ara-sıra qəm aşılaman misraları da var, bunlar heç də intihardan, ölümdən xəbər vermir.

Bəli, kədərli misralar var. Sərdar Əsəd də bir çox şairlər kimi ana ölümündən kədərli yazırdı:

Ana ağrısının sözü olaydım,
Titreyib yanaydım tellərin üstə.
O yorğun ayağın izi olaydım,
Yataydım getdiyi yolların üstə.

Söhbət ki, bu məqama yetişdi, görək deyim: Azərbaycan şairləri içərisində ən yaxşı ANA şeirlərinin birini də Sərdar Əsəd yazıb:

Badam baxdı bağımndan,
Bahar yaxalı anam!
Şeir səp barmağından
Sözü yığılı anam.

Əriyərdi o sirt də
Qəzəb daş da, dəmir də.
Bütöv yuxu ömürdə
Yarı yuxulu anam.

Necə yatım təkliyə,
Qayğıdan seyrəliyə.
Əvələk kövrəkiyə

Darçın qoxulu anam.

Sərdar Əsədi görmək mənə də qismət olub. Tələbəlik illərimdə (1967-1972) bir neçə şeir gecəsində görmüşəm onu. Qərribə səsi vardı və bu səs ən yaxşı misralarına ayrıca bir həzin ahəng qatırdı.

Sərdar Əsədin yaşadığı 46 illik bir ömürdə xoşbəxt günlər də olub. Onu bir şair kimi sevilənlər də, etiraf da ediblər (hərçənd ki, bəzi şairlər kimi «dəbdə» olmayıb, buna ehtiyacı da yox idi. O, gözəl ailə başçısı idi - vəfalı ömür yoldaşı, gözəl curnalist Tükəzban Əsədova da dünyasını dəyişdi - Allah rəhmət eləsin! - heç bir düşməni-zadı da yox idi. Ancaq...

Bu dünyada bəlkə də ən mükəmməl kardioqramma şair ürəyinin ağrılarını hiss etməmiş. Sərdar Əsəd-Cəbrayılın Soltanlı kəndində dünyaya gələn bir insan (1929) elə ağıl kəsəndən repressiya qasırğasının zərbəsinə hiss edib. Atası Heydər kişi Sovetin əleyhinə qaçaqçılıq edirmiş. Və qaçaq atasına görə anası və böyük bacısıyla bir yerdə Sibirə sürgün olunurlar. Doğrudur, tezliklə onlar Sibirdən qayıdılar, çünki atası qaçaqçılıqdan çəkinir. Amma bu hadisə gələcək şairin həyatından hələm-hələm silinib gedə bilməzdi. Sonrakı illər sakit keçir. O da hamı kimi orta məktəb bitirir. O zaman Leninin adını daşıyan Pədoqoji İnstitutun filologiya fakültəsində təhsil alır. Sonra da Süleyman Rəhimovun köməkliyi ilə «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzetində işə düzəlir. Sonra şeir kitabları çap olunur. Əlf Qasimovla, Əli Kərimlə, Tofiq Bayramla, Məmməd Arazla, Ələkbər Salahzadə, Səttar Bəhlulzadə ilə oturub-durur. Xoşbəxt ədəbi həyat.

Ancaq Sərdar Əsədin fəjisi onun «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzetindən işdən çıxarılmasıyla başlanır. Düz beş il (1958-1963) o, işsiz qalır. Sonra bir nəşriyyatda işə düzəlir. Sonra... sonra... yenə işsizlik. Bir az da içkiyə meyl və aludəçilik.pulsuzluq. Bəli, gizlətməyə: Əli Kərim də içirdi, Əlf Qasimov da, Tofiq Bayram da, İslam Səfərlidə. Yazı stolunda yox, yeməxanalarda, bufetlərdə, şərab stolunda yaşanan o günlər, o saatlar, o dəqiqələr bəlkə də neçə şeirin, poemının, hekayənin, povestinin elə orada-cə boğulması, o şərab istisində əriyib buxarlanmasıydı. Bu mənim subyektiv fikrimdir, çünki istedadlı insanları məhv edən, vaxtıdan tez qəbrə sürükləyən heç də ara, şərab olmayıb. O insanları içkiyə meyilləndirən yaşadıkları mühit olub. Bu yazıda «Sərdar Əsəd necə şair idi?» sualına qısaca cavab vermək istərdim.

Əvvəlcə Sərdar Əsədin şair dünyasından soraq verən kiçik bir xatirəni dinləyək. O xatirənin müəllifi böyük şairimiz Məmməd Arazdır: «Sərdar Əsəd deyirdi: «Mən bir balaca qələm sahibiyəm.Təzə şeir işləyəndə xəlvətə çəkilirəm ki, görən olmasın. Qələm sözümə baxmayanda elə bilirəm ki, onun düzgün şırım açmadığını kimsə görür, kimsə onu əlimdən qayıb sındırmaq istəyir. Qələmin də fəhmi var. O canlıdır, o, xış kimi, kotan kimidir.. Naşı əl torpağa xəyanət eləyir. Onun

açdığı şumu malalamaq, toxum səpmək olmaz, olsa da cücartı alınmaya-jaq. İlahi, gör hələ Füzuli olan şəxs nə sarsıntı keçirib».

Sərdar Əsəd beləcə şeirə, sözə qarşı həssas, son dərəcə məsuliyyətli idi. İstəyirdi ki, hər şeirində nəsə təzə bir söz desin, məlum deyilmişlərə qayıtmınsın, qayıtsa da, ona təzə can versin. Bax, bu şeirdə olduğu kimi: başdaşında bir gözəl rəsm. Ona adı gözəl baxanda heç nə görə bilməzsən. Sərdar Əsəd gözüylə baxanda isə:

Yanağı gündən allanır,

Bir xəzəllə sığallanır.
Kirpiyindən şəh sallanır,
Buzları qışda ağlayır.

Donub görünməz qorxuya,
Susub cavabsa sorğuya.
Ayılmaz, gedib yuxuya,
Gözləri huşda ağlayır.

Görmür özü gündüzünü,
Döndərib dostdan izini.
Əliylə örtüb üzünü,
Heykəli daşda ağlayır

Elə bir dövr idi ki, poeziyada Əli Kərim, Məmməd Araz, Vaqif Səmədoğlu, İsa İsmayılzadə, Ələkbər Salahzadə kimi təzə söz deyən şairlər yetişmişdi. Rəsul Rza novator şeirin bayraqdarı olaraq qalırdı. Digər şairlərimiz də (Qabil, Hüseyn Arif, Bəxtiyar Vahabzadə, Əliyə Kürçaylı, Nəbi Xəzri, Nəriman Həsənzadə, Cabir Novruz) sözün əlçatmaz qatlarına can atırdılar. Sərdar Əsəd anadilli şeirimizin qoşma, gəraylı kimi formaları ilə bu söz qatlarına «hücum» elan eləmişdi. Sözlər, ifadələr dünyanın adiliklərindəki qeyri-adilikləri, məchulluqların arxasındakı məlumluqları və əksinə, məlum şeylərin, nəsnələrin daxilindəki naməlumluqları kəşf edirdi.

Şəlaləyə baxın. O gözəllikdən özünü itirənəcən bu misraları yadda saxlayın:
Dərələr söykənib o qayalara,
Asılıb şəlalə sarmaşığından.
Səhər dan yerinə boylanmışımı?
Üstünü tökülən «o tonqal şəlaləyə» baxın. Kiminsə dərdinə ağlasın deyə, torpağa sızılan qar kövrəkliyini görün,

ağacın meyvəsiylə saçın çiçəyi arasındakı bu doğmalığa heyran olun:

Çəkmişəm əlini ağ saçlarına
Saçın ağ çiçəyi əlimdə qalmış.
Bir başqa şeirə diqqət yetirin, görün yastı balaban necə dillənir:
Tutdu məni ahəngində
Mənim yastı balabanım.
Ömür sürdü o təmkində,
Qışlı-yazlı balabanım!

Sərildi səs aləminə,
Asta oyun görkəminə.
Qeyri qəmi öz qəminə
Özü yazdı balabanım!

Qədimləri çala-çala,
Yığıb çəkdi xoş xəyala.
El sözünü çala-çala
Qulaq asdı balabanım!

Sərdar Əsəd sözü belə diriltməyi, adilikdən, yekrənglikdən çıxarıb ona yeni mənalara işığında baxmağı xoşlayırdı. Ən çox anasına şeir həsr etmişdi; ana nisgili, ana ömrü bu şeirlərin başlıca mövzularıydı. Öncə bir şeirini misal gətirdik. Ana obrazı onun təzə şeirində yeni bir poetik biçimdə üzə çıxırdı:

Ay illər, sənənlə gəl qucaqlaşım,
Məsum körpəliyi yenə anırıq.
Nədənsə üstümdə durmayırsan başım,
Yenəmi beşikdə yırğalanırıq?!
Ana, nə deyirdin, sən qulağıma,
Bəlkə söyləyirdin yaman kürəmə mən.
Mənə deyirdin ki. Qaç qucağıma,
Hələ də yanına yüyürürəm mən!..
Sərdar Əsəddə rəssamlıq duyğusu, təbii ki, sözlə gözəl bir mənərə yaratmaq duyğusu güclü idi. İstənilən rəssam bu gün onun çox şeirini oxuyub tablo yarada bilər:

Zəmi dalğasında istəyir daşa,
Yellər yelkənini yoxlayır nədir:
Qönçələr titreyir, gəlir baş-başa,
Güllər bir-birini qoxlayır nədir.

Deyirlər ki, Sərdar Əsədlə Əli Kərim möhkəm dost olublar. Onların talelərində, dünyaya şair baxışında doğruluq çox idi. Sərdar Əsəd də Əli Kərim kimi söz heykəli yonurdu, yüzilliklər boyu qəlibdən-qəlibə keçən sözləri bir də sığallayır, tutiyə kimi əzizləyir, poeziyaya çevirirdi. Sərdar Əsəd də sağlığında qədir-qiyət adlı bir insaf gözündən keçə bilmədi. Tənqidçilər susdular. O yerdə ki, Sərdar Əsəd görünməliydə, o yerdə ortabablar, miyanələr meydan suladılar. Əli Kərim 38, Sərdar Əsəd 46 il yaşadı.

Əli Kərim iyunun 30-da (1969). Sərdar Əsəd iyunun 29-da (1975) dünyalarını dəyişdilər. Sözləri, taleləri yaxın olan şairlərin ölümü də yaxın oldu. Sərdar Əsədin bu misraları ilə hər ikisinin ruhu şad olsun deyirəm:

Gedəni gəlməz olur,
Hey fikir daşıyanlar.
Dünyada ölməz olur,
Əzabla yaşayanlar.

